

UDK:37.018

Dilnoza HAKIMOVA,
Samarqand davlat universiteti tayanch doktoranti
E-mail: dilnoza@gmail.com

SamDCHTI professori, f.f.d O.G 'aybullaev taqrizi asosida

XOTIN-QIZLAR IJTIMOY FAOLLIGINI SHAKLLANTIRISHNING USTUVOR TAMOYILLARI VA MUHIM OMILLARI

Аннотация

Ushbu maqolada bugun mamlakatimizda jamiyatning madaniy darajasi va ma'naviy barkamolligini tavsiflaydigan ayollarga bo'lgan e'tibor va munosabat hamda jamiyatimizda ayollarning ijtimoiy va siyosiy jabhalardayetakchi o'rinlarni egallashlariga qaratilgan tizimli islohotlar, tamoyillari va omillari keng yoritilgan. Shuningdek, xotin-qizlar ijtimoiy faolligini shakllantirishning ustuvor tamoyillari va muhim omillari yuzasidan ma'lumotlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Xotin-qizlar, taraqqiyot jarayoni, huquqiy erkinlik, "Olima ayollar jamiyati", barkamol avlod, teng huquqli, ijtimoiy faollik.

ПРИОРИТЕТНЫЕ ПРИНЦИПЫ И ВАЖНЫЕ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЖЕНСКОЙ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ

Аннотация

В данной статье рассматриваются внимание и отношение к женщинам, что характеризует культурный уровень и духовную зрелость общества в нашей стране сегодня, а также системные реформы, принципы и факторы, направленные на занятие женщинами лидирующих позиций в социально-политических аспектах нашего общества, широко освещены. Также представлена информация о приоритетных принципах и важных факторах формирования социальной активности женщин.

Ключевые слова: Женщины, процесс развития, правовая свобода, «Общество женщин-ученых», зрелое поколение, равноправие, общественная активность.

PRIORITY PRINCIPLES AND IMPORTANT FACTORS OF FORMING WOMEN'S SOCIAL ACTIVITY

Annotation

This article broadly covers the attention and attitude towards women, which characterize the cultural level and spiritual perfection of society in our country today, as well as the systemic reforms, principles and factors aimed at ensuring that women occupy leading positions in social and political spheres in our society. Information is also provided on the priority trends and important factors shaping women's social activity.

Key words: Women, development process, legal freedom, "Society of Scholarly Women", harmonious generation, equal rights, social activity.

Kirish. Mamlakat iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotining barcha jabhalarida xotin-qizlarning faolligini oshirish, ularning ta'lim va kasbiy ko'nikmalar olishi hamda bandligini ta'minlashga har tomonlama ko'maklashish, tadbirkorlik tashabbuslarini yanada qo'llab-quvvatlash, joylarda "Ayollar daftari"ni shakllantirish va unga kiritilgan xotin-qizlar muammolari, ehtiyojlari va qiziqishlarini tizimli o'rganish, tahlil qilish va hal etish borasidagi ishlarni sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqildi. Barchamizga ma'lumki, har qanday davlat va jamiyat taraqqiyoti bir qator omillar asosidayuz beradi. Taraqqiyot jarayonida erkaklar bilan bir qatorda ayollar, ularning ijtimoiy-siyosiy munosabatlardagi ishtiroki, huquq va erkinliklari amalda ta'minlanganligi masalasi – davlatlar rivojining hamda demokratiyaning muhim indeksi sanaladi. Zotan, ayol va uning jamiyat hayotidagi o'ri hamisha muhim mezon bo'lib kelgan. Har qanday ijtimoiy tuzilmasosida ayollarning reproduktiv imkoniyatlari bilan bir qatordayangi avlodning shakllanishi va rivojlanishida ham ularning o'ri beqiyos. Barkamol avlodni shakllantirishda nafaqat ota, ona ham har tomonlama yetuk, o'z ustida ishlaydigan bo'lishi shart.

Fan va texnika taraqqiy etgan zamondayashar ekanmiz, unga mos holda rivojlanishimiz, tafakkur qilishimiz lozim. Jamiyatda xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlarini ta'minlashning asosiy printsiplari mavjud bo'lib, bular qonuniylik, demokratizm, xotin-qizlar va erkaklarning teng huquqliligi, jins bo'yicha kamsitishgayo'l qo'yilmasligi, ochiqlik va shaffoflikdir. Dunyo mamlakatlari qatorida va xalqaro hamjamiyatda munosib o'ringa ega bo'lib kelayotgan O'zbekistonning davlat va jamiyat sifatidagi taraqqiyoti silsilasida ayolning o'ri, uning siyosiy va huquqiy

madaniyati alohida ahamiyatga ega ekanligini e'tirof etishimiz dardor.

Adabiyotlar tahlili. Xotin-qizlarning jamiyatdagi o'ri, ularning ijtimoiylashuvida madaniy, ma'naviy va ijtimoiy-siyosiy omillarining ta'siriga doir fikrlar V.Vundt, E.Dyurkeym, P.Jane, U.Jeyms, Ch.Kuli, S.Koll, E.Klapared, J.Mill, B.Shtern va boshqa xorij olimlari asarlarida aks etgan.

O.Bo'riyev, M.Vohidov, L.Munavvarova, O.Musurmanova, M.Mamatov, K.Nasriddinov, M.Sangilov, U.Toshtemirov, I.Shoymardonov, M.Xolmatova, M.O'zbekov kabi mamlakatimiz olimlari oila, uning madaniyati, ijtimoiy muammolari masalasiga to'xtalib, ularni ancha mufassal tadqiq etgan holda xotin-qizlarning oiladagi ijtimoiy faolligini o'z ilmiy izlanishlarida asoslab berganlar.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev "Biz uchun muqaddas bo'lgan oilasoslarini yanada mustahkamlash, xonadonlarda tinchlik-xotirjamlik, ahillik vao'zaro hurmat muhitini yaratish, ma'naviy-ma'rifiy ishlarni aniq mazmun bilan ta'ldirishdan iborat bo'lmog'i zarur", debalohida ta'kidlagan. Buyuk ma'rifatparvar Abdurauf Fitrat: "Farzandlarimizni yaxshi xulq egalari qilib tarbiyalashimiz uchun avvalo, millat onalari tarbiya va ilm olishlari lozim", deb yozgan edi. Bugungi raqamlashtirish jarayonidayangi avlodning har qanday sharoitga nisbatan faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish masalasida xotin-qizlarning o'ri va roli har qachongidanda muhim ekanligini alohida ta'kidlash shart emas deb bilaman. Shu bois islohotlarning asosiy mazmuni ham xotin-qizlarning yangi g'oya va tashabbuslar bilan chiqishlarini qo'llab-quvvatlash, bu borada mamlakatimizda amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar, o'zgarishlar va ijtimoiy-siyosiy jarayonlarda ularning faol ishtirok etishlarini ta'minlashdan iborat[1].

Zero, inson qadrini ulug'lash, avvalo, ayolga hurmat va ehtirom, mo'tabar onalarimizni e'zozlash, munis opasigillarimizni qadrlash orqali ro'yobga chiqadi, desak ayni haqiqatni aytgan bo'lamiz. Alohida ta'kidlash lozimki, bugungi kunda Prezident Sh.M.Mirziyoyev boshchiligidagi yangi O'zbekistonda Uchinchi Renessans poydevorini bunyod etish sari dadil qadamlar qo'yimoqdamiz. Binobarin, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy qismi ayollarning baxti asosiga qurilmoqda, desak adashmagan bo'lamiz. Hozirgi kundagi yangi Uyg'onish davri, avvalo, ilm-fanning taraqqiyotiga, milliy ma'naviyatning mustahkamligiga bog'liq hisoblanadi. Ushbu achchiq haqiqatni chuqur his qilgan holda xotin-qizlarning ta'limi va ilm-fan bilan shug'ullanishlari uchun davlatimiz tomonidan bir qator yangi imkoniyatlar yaratib berilmoqda [2].

Jamiyatda ayollarni ilm-fanga ruhlantirish maqsadidagi mexanizm – «Olima ayollar jamiyati» tuzilgani hamda uning faoliyatini qo'llab-quvvatlash vayanada rag'batlantirish uchun Davlat byudjetidan 50 milliard so'm ajratilgani barcha xotin-qizlarning ko'nglida jamiyatning eng faol qatlami – «olima ayol» bo'lishga intilishlarini yanada kuchaytirishi ayni haqiqat hisoblanadi. Mamlakatimiz mustaqillikka erishgach, ayollarga e'tibor chinakam davlat siyosati darajasiga ko'tarildi va ko'tarilmoqda: uning huquqiy va institutsional asoslari tubdan takomillashtirildi va takomillashtirilmoqda. Mamlakatimizda ayol qadrini yuksaltirish borasida amalga oshirilgan keng qamrovli islohotlar, albatta, bu borada huquqiyasoslar yaratilganligi va muntazam takomillashtirib borilayotganligi bilan hal qiluvchi ahamiyatga egadir. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 46-moddasida «Xotin-qizlar va erkaklar teng huquqlidirlar» deb belgilanganligi mamlakatimizda gender tenglikni ta'minlash, xotin-qizlarning jamiyat va davlat boshqaruvidagi rolini oshirish borasidagi tizimli islohotlar uchun bosh huquqiyasos bo'lib xizmat qilmoqda.

Davlatimiz rahbari BMT Bosh Assambleyasining 78-sessiyasidagi nutqida ham milliy siyosatimiz markazida turadigan eng ezgu maqsad – oilalar mustahkamligini, ayollarimizning huquqiy himoyasi va osoyishta hayotini ta'minlashdan iborat ekaniga urg'u berib, jumladan, «Birlashgan Millatlar Tashkiloti – Xotin-qizlar» tuzilmasi bilan hamkorlikni yanada kengaytirishdan manfaatdor ekanimizni ta'kidladi. Shuningdek, kelgusi yili O'zbekistonda Osiyo xotin-qizlari forumini o'tkazishni taklif qildi.

Natijalar. E'tirof etish kerak, so'nggi yillarda xotin-qizlarning huquq va qonuniy manfaatlarini ta'minlash, ularning jamiyatdagi rolini kuchaytirish, oila institutini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish ishlari yangi sifat bosqichiga ko'tarildi. O'zbekiston xotin-qizlarni har qanday kamsitish va tahqirlashlardan himoya qiladigan barcha asosiy xalqaro hujjatlarga qo'shildi. Bunda «Onaliki muhofaza qilish to'g'risida»gi Jeneva Konventsiyasi, «Xotin-qizlarning siyosiy huquqlari to'g'risida»gi hamda «Xotin-qizlar huquqlari kamsitilishining barcha shakllariga barham berish to'g'risida»gi Nyu-York Konventsiyalari, «Birlashgan Millatlar Tashkilotining transmilliy uyushgan jinoyatchilikka qarshi Konventsiyasini to'ldiruvchi odam savdosining, ayniqsa, ayollar va bolalar savdosining oldini olish hamda unga chek qo'yish va uning uchun jazolash haqidagi» Bayonnomasi kabi xalqaro hujjatlarni misol qilib keltirish mumkin. Shular bilan bir qatorda mamlakatimizda «Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida», «Xotin-qizlarni tazyiq

va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida», «Fuqarolarning reproduktiv salomatligini saqlash to'g'risida»gi qonunlar qabul qilindi. «Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Farmon bilan 2022–2026 yillarda xotin-qizlarning mamlakat iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotining barcha jabhalarida faolligini oshirish bo'yicha Milliy dastur hamda Milliy dasturni 2022–2023 yillarda amalga oshirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar rejasini tasdiqlandi [3].

Muhokama. Mamlakatimizdagi har bir jabhada erkak va ayollarning teng huquqliligini ustun ko'rilayotgan bir vaqtda, ayollarning huquq va erkinlari poyml qilinayotgan hollaga ham afsuski, duch kelinmoqda. Bularga misol tariqasida internet tarmoqlarida tarqalayotgan turli video roliklarni misol qilish mumkin. Bu video roliklar huquq organlari tomonidan o'rganilib, ularga qarshi chora-tadbirlar qo'llanilmoqda. Ushbu maqsadni amalga oshirish doirasida xotin-qizlarni kamsitishning barcha shakllariga barham berish, ularga nisbatan zo'ravonlikning barcha shakllarini, shu jumladan, odam savdosi, jinsiy ekspluatatsiya hamda ekspluatatsiyaning boshqa shakllarini, erta nikohlar va zo'rlab nikohlash holatlarini tugatish, xotin-qizlar siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotning barcha bosqichlarida har tomonlama ishtirok etishlarini hamda qaror qabul qilishda yatakchilik qilishlari uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash, reproduktiv salomatlikni asrash sohasida umum qamrovli tibbiy sanitar uyayordami ko'rsatish uchun sog'liqni saqlash xizmatlaridan umumiy foydalanishni ta'minlash va shu kabi 9 ta vazifa belgilandi [5].

Ushbu vazifalarni amalga oshirish maqsadida Oliy Majlis Senati tomonidan 2030 yilga qadar O'zbekiston Respublikasida gender tenglikka erishish strategiyasi tasdiqlandi. Sa'y-harakatlarining mantiqiy davomi sifatida 2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida xotin-qizlarning huquq va qonuniy manfaatlarini ro'yobga chiqarishga doir qator maqsad va vazifalar nazarda tutildi [5].

Jumladan, Taraqqiyot strategiyasining 5 ta maqsadida xotin-qizlar masalasiga oid vazifalar belgilangan. «Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash, ularning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta'minlash» deb nomlangan 69-maqsadida, jumladan, jamiyatda xotin-qizlarga tazyiq va zo'ravonlikka nisbatan murosasizlik muhitini yaratish, xotin-qizlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash ko'zda tutilgan. Bundan tashqari, jahon tajribasida birinchi marta har bir mahallada tadbirkorlikni rivojlantirish, aholi bandligini ta'minlash, kambag'allikni qisqartirish bo'yicha ayollar masalalari bilan alohida, kompleks va manzilli ishlash maqsadida xotin-qizlar faoli lavozimi joriy qilindi.

Xulosa. Mamlakatimizga ayollarning ijtimoiy faolligini oshirishga qaratilgan bir qator keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu esa o'z navbatida mamlakat taraqqiyotiga, ayollarning o'z huquq va erkinliklarini chuqurroq anglashlariga barkamol yetuk avlodni tarbiya qilishlariga zamin yaratadi. Mamlakatimizda huquqiy demokratik davlat va kuchli fuqarolik jamiyati barpo etilayotgan bir sharoitda ayollar ijtimoiy va siyosiy faolligining o'sishi juda muhim omil hisoblanadi. Kundek ravshanki, O'zbekistonda mustaqil taraqqiyot yillari mobaynida bu yo'lda salmoqli natijalar qo'lga kiritildi. Shubha yo'qki, ayollarga yashash, mehnat qilish va yosh avlodni tarbiyalashlari uchun yaratilgan va yaratilayotgan qulay sharoitlar bundan keyin ham mamlakatimizning yanada zalvorli muvaffaqiyatlarni zabt etishiga xizmat qilishi shubhasiz.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 1-martdagi «Oila va xotin-qizlar bilan ishlash, mahalla va nuroniylarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PF-81-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi «Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PF-87-son Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 1-martdagi «Oila va xotin-qizlar davlat qo'mitasi faoliyatini tashkil etish to'g'risida»gi PQ-146 son qarori.
4. Nazarova M.O'zbekistonda ayollar ijtimoiy muammolarini hal etishda xotin-qizlar faolligini oshirishga qaratilgan ijtimoiy siyosat tamoyillari. Scientific progress. Scientific journal. ISSN:2181-1601/Volume, 1 ISSUE, 6-1275-1279 b.
5. Axmedov Q.A, Sodiqova A.J. Jamiyatda xotin-qizlar va ularning ijtimoiy faolligi//Academic research in educational sciences. 2023. №Periodical Collection 7.
6. Бок Г. История, история женщин, история полов. // «Женщина, мужчина, семья», 1994, №6. –С. 170–200.